

ВІДГУК

офіційного опонента **ПАВЛИШИНА Олега Йосифовича**,
кандидата історичних наук,
доцента кафедри новітньої історії України імені Михайла Грушевського
Львівського національного університету імені Івана Франка
на дисертацію **МЕЛЬНИКА Романа Станіславовича**
«Функціонування терміну «Галичина» у публічній сфері Львова: за
матеріалами газети «Діло» (1923–1939 рр.)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 – Історія та археологія

Детальний аналіз дисертаційної роботи Мельника Р. С. «Функціонування терміну «Галичина» у публічній сфері Львова: за матеріалами газети «Діло» (1923–1939 рр.)» дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності дослідження, рівня обґрунтованості основних висновків, рекомендацій, достовірності, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки роботи.

1. Актуальність теми дослідження.

Представлена до захисту робота Мельника Р. С. є актуальною з огляду на важливість вивчення історії географічних термінів, які заодно є важливими, базовими поняттями суспільного дискурсу, довкола яких формуються ключові дискусії у політичній, суспільній та культурній сферах. Поняття «Галичина» було якраз таким поняттям, а дослідження його функціонування в період відсутності відповідної адміністративної одиниці дозволяє прослідкувати тяглості в суспільних уявленнях того часу.

Дисертаційна робота Мельника Р. С. здійснена в рамках навчально-дослідницької програм Українського католицького університету та кафедри історії гуманітарного факультету вказаного закладу вищої освіти. Тема дисертації у цілому відповідає науковій спеціальності – історія України.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації. Аналіз змісту дисертації та опублікованих праць дисертанта підтверджує обґрунтованість результатів та висновків щодо функціонування терміну «Галичина» в українських дискурсах Львова 1923–1939 рр.

Структура дисертаційної роботи, побудована за проблемним принципом у відповідності до основних контрконцептів поняття «Галичина» у публічному дискурсі, є обґрунтованою і відповідає специфіці комплексного дослідження даного питання. Дисертаційне дослідження складається з анотації, переліку

скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (217 позицій) та додатків. Загальний обсяг рукопису становить 276 сторінок, із них – 244 основний текст.

У вступній частині автор переконливо обґрунтував актуальність, предмет та об'єкт дослідження, його мету, завдання та практичне значення дослідження (с. 21–26).

У першому розділі здійснено критичний аналіз історіографії, джерел та сформульовано методологію дослідження. Оцінюючи стан наукової розробки проблеми, автор виокремив як ті праці, що досліджують поняття та дискурси Галичини в різні епохи, так і ті, що висвітлюють окремі аспекти цього регіону, які складаються в його образі та наповнюють досліджуване поняття (с. 27–32).

Дослідницькі завдання дисертанта обумовили специфічний спектр використаної джерельної бази: матеріали преси – насамперед публікації часопису «Діло» (Львів, 1923–1939 рр.); інших українських та польських газет; публіцистичні тексти українських та польських авторів; спогади Івана Кедрина-Рудницького, Євгена Коновальця. Важливий пласт використаних автором джерел – документи Центрального державного архіву України у Львові (фонди редакції часопису «Діло» (ф. 779) та УНДО (ф. 344)). До джерельної бази увійшли також опубліковані документи – стенографічні звіти засідань сейму Польської Республіки (*Sprawozdania Stenograficzne z Posiedzeń Sejmu Rzeczypospolitej*). Співставлення наукової літератури та різноманітних репрезентативних джерел, цілий ряд яких уперше введено до наукового обігу, дало можливість глибше та об'єктивніше дослідити тему. Застосовані автором теоретико-методологічні засади дослідження є сучасного рівня й відповідають специфіці обраної теми.

У другому розділі дисертації Мельник Р. С. проаналізував протистояння двох національних дискурсів, українського та польського, за символічну владу над Східною Галичиною крізь призму конкуренції різних альтернативних назв цього регіону.

Автор аргументовано продемонстрував, що після ліквідації Галичини як адміністративної одиниці та поділу її на окремі воєводства саме територія Східної Галичини залишалася пріоритетним регіональним простором, як для українського, так і для польського політичного дискурсу у Львові (с. 58–66, 165–167). Він також послідовно розкрив особливості політичного застосування кожного з альтернативних до «Галичини» термінів у польському дискурсі та рецепцію їх серед українців.

У третьому розділі дисертації (с. 119–167) розглянуто співвідношення між терміном «Галичина» та поняттям «Західна Україна» у його новій інтерпретації, що настала після 1923 р. Окрему увагу дисертант приділив

взаєминам двох основних регіонів, що стали складовими «західноукраїнського» простору у міжвоєнний час, а саме висвітленню тих взаємин у пресі через використання відповідним регіональних назв (с.135–158). Автор інтерпретував використання терміну «Західна Україна» міжвоєнними українцями як інструменту політики «зовнішньої батьківщини» в руслі концепції Р. Брубейкера (с. 131–132).

У четвертому розділі дисертації (с. 168–231) висвітлюється функціонування терміну «Галичина» у протиставленні з концепцією «Великої України» або Наддніпряниною. Автор досліджує позиціонування «Галичини» в загальноукраїнському політичному процесі міжвоєнного часу, зокрема в контексті проблеми української соборності, галицького «партикуляризму» (с. 171–175). Здобувач також аналізує два протилежні образи Галичини в загальнонаціональному контексті — як українського «П'ємонту» та як консервативної «провінції» та розкриває дві взаємні «місії», які виходячи з цих образів приписували обом частинам України у публічному дискурсі. Співставляючи позиції двох ідейних середовищ міжвоєнного Львова — націонал-демократичного та консервативного — автор досліджує бачення підстав обох цих образів та їхні ймовірні витоки (с. 193–209).

Цінним доповненням тексту дисертації є додатки. У Додатку 1 за результатами електронного пошуку в он-лайн-архіві української періодики здійснено контент-аналіз використання термінів «Галичина», «Малопольща», і «Червенська земля» (с. 272). У Додатку 2 автор представив аналогічну статистику використання таких термінів у польській пресі за результатами електронного пошуку в онлайн-архівах Національної бібліотеки Польщі та бібліотеки Ягелонського університету (с. 273). У Додатку 3 подано статистику використання названих термінів у львівській сіоністській газеті «Chwila» (с. 274).

3. Ступінь наукової новизни результатів дисертаційної роботи.

Дисертація характеризується логічним та послідовним викладом матеріалу, з'ясуванням численних маловідомих фактів з функціонування терміну «Галичина», добрим науковим стилем, аргументованістю висновків, які мають безперечну наукову новизну та є завершеною і самостійною роботою. Зміст анотації є ідентичний основним положенням дисертації.

Наукова новизна представлених у дисертації результатів зумовлена обґрунтованістю теоретичних положень, сукупністю поставлених завдань та засобами їх розв'язання. У дисертаційній роботі Мельника Р. С. вперше в українській історичній науці проведено комплексний аналіз функціонування поняття «Галичина» та його контрпонять у період 1923–1939 рр. в контексті історії понять, проведено контент-аналіз функціонування цих термінів на

матеріалах тогочасної преси, з'ясовано ментальні географічні межі місцевих українців та поляків в міжвоєнний період; охарактеризовано оцінки українським дискурсом понять «Східна Малопольща», «Червона Русь»; «Червенська земля»; запропоновано авторську схему «привласнення» українським дискурсом поняття «Галичина»; досліджено використання понять «Галичина» і «Західна Україна» в конкретних політичних заходах українців в міжвоєнній Речі Посполитій;

4. Теоретична цінність та практичне знання наукових результатів.

Обґрунтовані у дисертації Мельника Р. С. положення та висновки безумовно мають наукове та практичне значення. Теоретична цінність дисертаційної роботи полягає у тому, що застосовані методи дослідження дозволили автору всебічно і комплексно розкрити поставлені на розв'язання завдання.

Сформульоване автором практичне значення дисертаційної праці дійсно вагоме й не викликає заперечень. Конкретно-фактичний матеріал та висновки праці можуть використовуватися у подальших наукових розробках з історії українського та польського національних рухів в міжвоєнний період, в подальшому вивченні функціонування поняття «Галичина» в ХХ ст., дослідженнях історії регіональних дискурсів і для розуміння специфіки функціонування концепту Галичини в сучасному українському суспільстві. Разом з тим, результати дослідження будуть цікавими дослідникам дискурсів фронтірних та постімперських регіонів Європи. Матеріали дисертації можуть бути використані при підготовці нормативних курсів з історії регіональних спільнот України, а також у практичній та виховній діяльності сучасних українських закладів освіти та громадських організацій.

5. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертаційної роботи Мельника Р. С. достатньою мірою відображають наукову новизну, сутність, теоретичне та практичне значення результатів дослідження. Основні результати дослідження були викладені у 3-х публікаціях. З них: 2 – у фахових наукових виданнях України, 1 – у закордонному виданні, що індексується в міжнародних наукометричних базах. Апробація результатів дослідження здійснена автором на всеукраїнській (Львів,) та міжнародних (Варшава, Відень, Краків) наукових та науково-практичних конференціях і семінарах.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження Р. С. Мельника виконано із дотриманням норм академічної доброчесності. Елементи фальсифікації чи фабрикації тексту в роботі відсутні.

7. Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації.

У цілому, дисертаційна робота є завершеним самостійним та цілісним науковим дослідженням. Втім, у результаті аналізу змісту дисертаційної роботи Мельника Р. С., віддаючи належне високому рівню її підготовки, вважаємо доцільним висловити наступні зауваження та побажання:

1. В роботі розкривається генеза та зміст поняття «Західна Україна» та «Північно-Західна Україна» (с. 121–122). Слід відзначити, що першим автором, який ґрунтовно розглянув історичний, географічний, економічний та міжнаціональний контексти поняття «Північно-Західна Україна» був історик Мирон Кордуба. Його всебічний аналіз такого поняття знаходимо в однойменній праці, яка вийшла накладом Союзу Визволення України у Відні 1917 р.

2. У роботі фігурує поняття «еміграційний уряд Петрушевича» (зокрема, с. 120–125, 172–173, 201, 223–227, 240). Відзначимо, що в еміграції діяло два склади уряду Петрушевича. Перший у Відні в 1920–1923 рр. (К. Левицький, С. Витвицький, Я. Селезінка, О. Назарук та ін.); другий – у Берліні в 1923–1931 рр. (Р. Перфецький, Ю. Бачинський, В. Бандрівський, Е. Радик та ін.). Відтак тексти, які з'являлися друком в офіційні «Український Прапор» не завжди представляли урядову позицію, чи думку самого Петрушевича, але й могли бути артикульованими авторами конкретних публікацій.

3. У роботі не розкрито церковно-конфесійний та територіальний контекст поняття «Галичина», які означали географічні межі Галицької митрополії Греко-католицької церкви та її поділ на Львівську архієпархію, Перемишльську та Станиславівську єпархії. Зокрема, не відображена дискусія на сторінках часопису «Діло» у 1934 р. з приводу церковно-релігійних та міжнаціональних наслідків утворення Апостольської адміністрації Лемківщини.

Як бачимо, висловлені рекомендації та зауваження не заперечують ключових положень дослідження, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та автореферату, а також наукових праць опублікованих автором за темою дисертації.

Обґрунтованість наукових положень та висновків, а також їхня достовірність дають підстави стверджувати, що робота Мельника Р. С. є цілком самостійною науковою працею і розв'язує важливу наукову проблему.

8. Відповідність роботи встановленим вимогам та загальний висновок. Дисертація «Функціонування терміну «Галичина» у публічній сфері Львова: за матеріалами газети «Діло» (1923–1939 рр.)» є самостійною дослідницькою роботою, відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки

№ 759 від 31.05.2019 року), постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами внесеними згідно з Постановою КМУ № 502 від 19.05.2023 р.), а дисертант Мельник Роман Станіславович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 032 — Історія та археологія.

8 березня 2025 р.

Офіційний опонент

кандидат історичних наук,
доцент кафедри новітньої історії України
імені Михайла Грушевського
Львівського національного
університету імені Івана Франка

О. Й. Павлишин

Підпис О. Й. Павлишина завіряю

